

LIKESTILLINGSBAROMETER MED MANNSPERSPEKTIV

Utarbeidet av MannsForums Likestillingsgruppe 04.08.22

Kortversjon

Innhold:

Forord

1. Likeverd i familien
2. Ubalanse i kjønnsensitive yrker og tjenester
3. Ulikhet for loven
4. Kjønnsfavorisering
5. Levekår
6. Samfunnsbidrag
7. Empatigapet
8. Utviklingen?
9. Behovet for en ny likestillingskultur
10. Forutsetninger for reell likestilling

MannsForum

En stemme for gutter, fedre og menn

Forord

Begge kjønn er like, men det ene er likere enn det andre

Likestilling og kjønnsbalanse mellom kjønnene er blitt normen for nye regjeringer, men ikke i likestillingspolitikken. (Foto: (øverst) Stortinget.no/flickr. (nederst) Arbeiderpartiet.)

Likestillingspolitikken i forrige århundre hadde som mål å sikre kvinner likeverd, like rettigheter og like muligheter som menn. Til tross for at disse målene i all hovedsak er oppnådd, er hovedfokuset i likestillingsloven og -politikken fortsatt «å bedre kvinners stilling». Kvinnefokuset har ført til at familie- og likestillingspolitikken ikke har fanget opp de økende livs- og likestillingsutfordringer som gutter, menn og fedre har i dag. Dette bekreftes av tidligere Likestillingsombud Hanne Bjurstrøm som i sitt avgangsintervju i Likestillingsnytt 9.9.21. erkjenner «Jeg skulle gjerne gjort mer for gutter og menn. Det er ikke helt rett fram for et likestillingsombud å løfte frem menn og gutters situasjon i Norge i dag».

Likestillingspolitikken er i stor grad basert på informasjon og analyser i de to offisielle likestillingsbarometrene til Statistisk sentralbyrå (SSB) og Likestillingsdirektoratet/Bufdir, samt Global Gap Index. Med sitt kvinneperspektiv gir ingen av disse likestillingsoversiktene et dekkende og balansert bilde av den faktiske likestillingssituasjonen og utfordringene for menn i dagens Norge.

MannsForum registrerer at det ubalanserte kjønnsperspektivet skaper økende frustrasjon hos mange menn og fedre. Vi har derfor funnet

det nødvendig å utarbeide et eget likestillingsbarometer med mannsperspektiv for å supplere og balansere opp kvinneperspektivet i de andre barometrene som brukes som begrunnelse for fortsatt kvinnefavorisering i likestillingspolitikken.

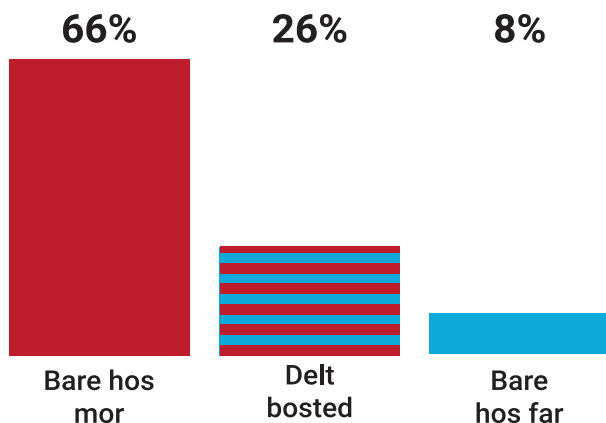
Likestillingsbarometeret vårt er, som de andre, basert på tilgjengelig informasjon fra forskning, statistikk og annen informasjon fra åpne kilder. Etter som norske kjønnsforskere i liten grad har forsket på gutter, menn og fedres livs- og likestillingsutfordringer, har det også vært nødvendig å supplere med fakta basert på nyere internasjonal forskning, samt egne undersøkelser og beregninger. Dette har medført at det har vært vanskelig å beregne sikre tall og fakta for noen av indikatorene. Barometeret viser imidlertid tydelige negative tendenser av stor viktighet for å kunne få et mer balansert bilde av den reelle likestillingssituasjonen i Norge.

I denne kortversjonen har vi beskrevet temaene med en innledende tekst, og presentert et utvalg av de viktigste indikatorene for hvert av barometerets tema. Barometeret vil bli jevnlig oppdatert og supplert på MannsForums hjemmeside: mannsforum.no. Innspill til barometeret sendes post@mannsforum.no.

1. Likeverd i familien

Likestilling begynner i hjemmet og familien. Familien er en helt grunnleggende og avgjørende arena for likeverd og likestilling for menn og kvinner i livet og i samfunnet. Familien er også den viktigste oppvekstarenaen for barn og unge i samfunnet hvor de skal oppleve, lære og utvikle forståelse av verdiene ved likeverd og likestilling i praksis. Her erfarer de aller fleste også de naturlige og grunnleggende kjønnsforskjellen mellom kvinner og menn.

Kvinner blir mødre ved å føde og amme barnet, og menn, som ved sin befruktning av kvinnen, blir fedre som sammen med mor bidrar med kjærlighet, omsorg og arbeid i oppfostringen av barnet til gangs mennesker og samfunnsborgere. Det er likevel både store forskjeller i barnas stilling og kontakt i forhold til foreldrene, og omvendt, i Norge i dag. Ikke alle barn blir født med kjent far eller en far hjemme, og andelen som vokser opp uten en nærværende farsfigur er raskt økende. Mens forskning viser at barnas beste er å vokse opp med begge foreldre, ender likevel over 40% av alle ekteskap og parforhold med samlivsbrudd, og ca. 30% allerede før barna har fullført skoleløpet. Stadig flere fedre tar en omsorgsrolle i barnets liv som er likeverdig med mor. Samtidig opplever mange å måtte kjempe en hard kamp for å fortsette å ha samme rollen etter samlivsbrudd. Det er en sterk økning i tallet på foreldrekonflikter som når rettssystemet med en økning fra cirka 1200 saker årlig på 90-tallet, til cirka 2700 saker årlig i dag. Etter samlivsbrudd opphører likeverdigheten mellom foreldrene i praksis, og barna blir i de fleste tilfeller boende bare eller mest hos mor. Det vi si at en betydelig andel gutter (og jenter) ikke opplever eller lærer likestilling hjemme, men at mor er viktigste forelder, enten som «solomor», «eneforelder» eller «hovedforelder», og far «annenforelder», «reserveforelder» eller «ikke-forelder.

Indikator 1.1. Barns bosted etter samlivsbrudd. (Kilde: SSB).

Denne erfaringen danner holdninger som berørte gutter og jenter bærer med seg videre i oppveksten, skolen, utdanning og ut i samfunnet,

hvor den for mange blir ytterligere forsterket. Barnet har rett til begge foreldre, og begge foreldre har rett til barnet.

I familier der foreldrene ikke blir enige om valg av delt bosted for barn etter samlivsbrudd, blir omtrent fire av fem barn boende hos mor. Med delt bosted som utgangspunkt ville rettssystemet hatt muligheten for å sikre barn to likeverdige foreldre, også der foreldrene ikke greier å bli enige. En oppvekst uten en tilstedeværende far som mentor og rollemodell har en vesentlig betydning for barnas oppvekst og utvikling. Det kan også ha en særlig negativ effekt på mange gutter og jenters selvfølelse og utvikling. Den negative effekten forsterkes ofte av konflikter mellom foreldre i forbindelse med samlivsbrudd, hvor den annen forelders sabotasje av barnas samvær med far ikke er uvanlig. Samværsabotasje er en form for omsorgssvikt som ofte forsterkes av en av foreldrenes foreldrefremmedgjøring (PAS – Parental Alienation Syndrom) av den andre. En negativ effekt av dette er utviklingen av emosjonell utrygghet hos mange av barna. Dette kan forårsake fysiologiske stressreaksjoner, forsvarspreget fiendtlighet, samt selvmedisinering og rusmisbruk.

Sønner som aldri får se sin far	ca 2 500
Sønner som ikke får se sin far et vanlig år	ca 7 500
Sønner som ikke får se sin far en vanlig måned	ca 20 000
Sønner som utsettes for samværsabotasje av sin mor	ca 2 000
Sønner som utsettes for samværsabotasje av sin far	ca 100

Indikator 1.2. Barns samvær med foreldrene etter samlivsbrudd: Mange savner far. (Kilde: Beregnet etter tall fra SSB. Tallene er omtrentlige).

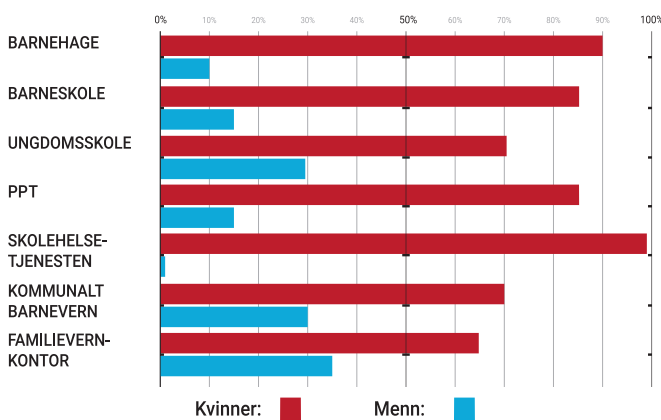
Figur 1.3. Samværsabotasje av Camilla Fossum Pettersen (Aschehoug 2017).

2. Ubalanse i kjønnsensitive yrker og tjenester

Det er stor kjønnsubalanse i kjønnsensitive yrker i dag. Mangel på kjønnsbalanse i ulike yrker og på ulike samfunnsområder kan være en indikator på manglende likestilling, men ikke nødvendigvis. Kjønnsforskjeller og tradisjonelle kjønnsstereotyper påvirker menn og kvinners yrkespreferanser og valg, og det er viktig med rollemodeller av begge kjønn.

Kjønnsubalanse kan være lite problematisk i mange yrker og på ulike arbeidsplasser i samfunnet. Det er for eksempel ingen vesentlige ulemper for samfunnet at kvinner dominerer stort i visse yrker som for eksempel tannleger, farmasøyer, bibliotekarer, butikkpersonell og frisører, eller at menn er i stort flertall innen f.eks. landbruk, fiske, industri, bygge- og anleggsnæringen og transport. Det vil likevel som oftest være en fordel for arbeidsmiljøet med både kvinner og menn på arbeidsplassen.

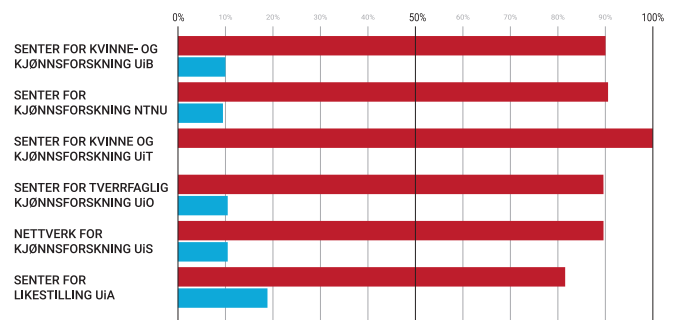
Det finnes imidlertid også kjønnsensitive yrker og arbeidsområder hvor kjønnsbalanse er av helt vesentlig betydning for de som mottar tjenestene til disse yrkene. Dette gjelder særlig oppvekststyrkene: Omsorg, utdanning og helse for barn og unge, samt barne- og ungdomskultur. Barn og unge trenger gode voksne rollemodeller av samme kjønn også utenfor familien og hjemmet. Mange gutter får ikke det hjemme, og har da et særlig behov for mannlige rollemodeller og mentorer i barnehagen og på skolen. Med den store kvinnedominansen her er det i dag mangel på mannlige rollemodeller. Guttenes oppvekst- og læringsmiljø er preget av en dominerende kvinnekultur som er bedre tilpasset jenter enn gutter. Dette får negative konsekvenser for guttene, og samfunnet rundt dem. Guttene gjør det dårligere enn jentene i alle skolefag, unntatt kroppsøving.

Indikator 2.1. Oppvekststyrkene er sterkt preget av kjønnsubalanse og kvinnekultur (Kilde: SSB).

Kjønnsbalanse er også viktig innen utdanning og forskning på likestilling og kjønn på universiteter og høyskoler. Kjønnsforskningen er en viktig premissgiver for likestillingspolitikken, og bør representere begge kjønns likestillingsperspektiver.

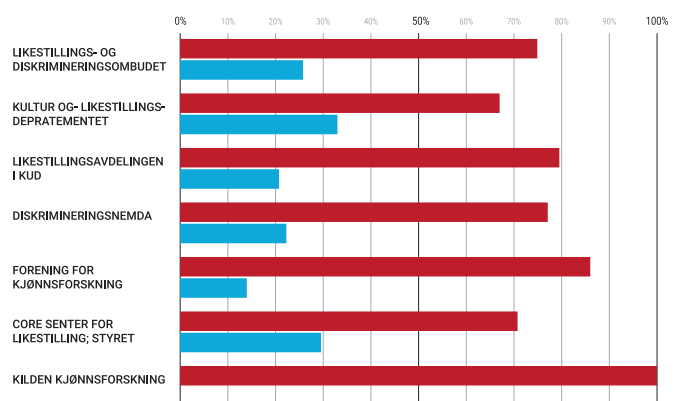
Den store kvinnedominansen blant forskere ved landets kjønnsforskningssentre er en utfordring for kjønnsforskningene troverdighet. Det samme gjelder tre av landets fire likestillingsentre som rådgivere og kursarrangører i likestilling for ansatte i staten, fylker, kommuner og næringsliv.

Indikator 2.2. Kjønnsforskning; kjønnsfordeling forskere (Kilde: NRK Brennpunkt «Kjønnskampen», Dokumentar 2019).

For å følge opp likestillingsloven ble det på slutten av 1970 tallet og frem til 2000 tallet etablert en likestillingsforvaltning med eget likestillingsombud, likestillingsminister i Regjeringen, et eget likestillingsenter, og en egen klagenemd for likestillingsaker (nå Diskrimineringsnemnda). Etter hvert fikk vi også et eget likestillingsdirektorat (Barne- ungdoms og familiedirektoratet/Bufdir). Det ble også opprettet egne likestillingsutvalg/komiteer og likestillingskonsulenter i kommuner, fylker, i store deler av staten og i deler av næringslivet (også kalt «femokrater» av lederen for Likestillingsenteret Ingunn Yssen). Samtlige likestillingsstillinger ble nesten uten unntak besatt av kvinner.

Likestillingsforvaltningen er paradoksalt nok heller ikke preget av kjønnsbalanse i dag. Kjønnsbalanse ville kunne bidratt til å sikre likeverdig behandling av kjønnene og forebygging av ensidighet og kjønnslojalitet. Dette er spesielt viktig hos myndighetene som er med å forme likestillingspolitikken sammen med politikerne, og iverksette den. Dagens kvinnedominans er egnet til å svekke tilliten til likestillingsforvaltningen blant mange menn i dag.

Indikator 2.3. Likestillingsforvaltning og rådgiving; kjønnsfordeling ansatte. (Kilde: NRK Dokumentar 2019).

3. Ulikhet for loven

Forskjellsbehandlingen av kjønnene er paradoksalt nok tydeligst i likestillingsloven. Likestillingsloven favoriserer helt eksplisitt kvinner foran menn allerede i formålsparagrafen, jamfør likestillingslovens § 1 ledd 3: «Loven tar særlig sikte på å bedre ... kvinners stilling». De andre nordiske land har kjønnsnøytral likestillingslovgivning.

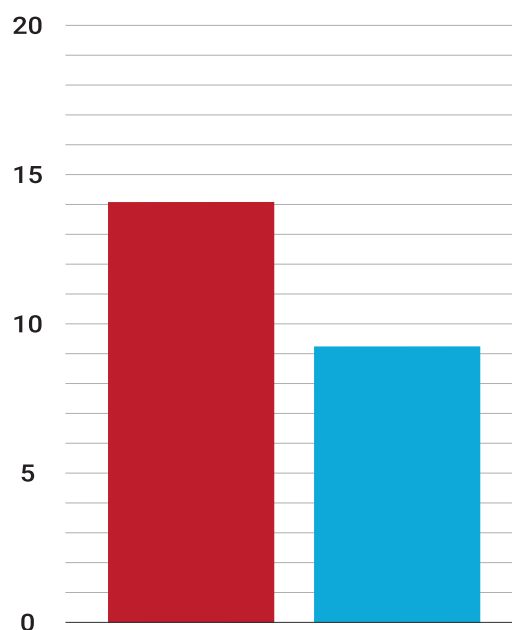
Likestillingsloven ble innført i 1978 for å sikre kvinner likeverd, like muligheter og like rettigheter med menn (men ikke like plikter). Kvinner hadde da loven ble vedtatt hatt lik stemmerett med menn i 61 år. Favoriseringen er generell, og har ingen klar definisjon av hva som menes med «kvinners stilling», eller tidsbegrensning eller operativt likestillingsmål. Loven tar heller ikke forbehold på samfunnsområder eller posisjoner der kvinner allerede er i flertall eller i en mer privilegert posisjon enn menn. Den norske likestillingsloven virker kjønnsdiskriminerende. Dette illustreres godt i likestillingsombudets uttalelse til ny likestillings- og diskrimineringslov (2015), der hun gikk imot å fjerne kvinnefavoriseringen i loven, fordi: «Formålsparagrafen har en viktig symbolfunksjon og er i tillegg førende i likestillingspolitikken. Den er også en sentral tolkningsfaktor ved rettsanvendelsen». Likestillingsombudet bekreftet lovens diskriminerende effekt i sitt avskjedsintervju i Likestillingsnytt 9.9.21: «Det å snakke om menn passer ikke helt inn i mandatet som likestillingsombudet har nå».

Den norske barnelovens regelverk og forvaltning er preget av en morspresumsjon som i praksis favoriserer mødre foran fedre. Favoriseringen er i liten grad eksplisitt uttrykt i lovteksten, men den viktigste forskjellsbehandlingen ligger i måten familievern, barnevern og rettspraksis behandler foreldrene ulikt i spørsmål om barnefordeling, fast bosted, foreldreansvar og samvær etter samlivsbrudd. Mødre blir vurdert som mer kvalifisert forelder, og det er tilstrekkelig til å gi store utslag slik loven fungerer i dag. I henhold til barnelovens § 36. ledd 2. kan det bare idømmes delt bosted for barn etter samlivsbrudd dersom det er særlige forhold, og konflikt mellom foreldrene taler mot det. Barneloven legger med dette opp til en kamp der den ene får foreldreansvar/bosted for barna, den andre ikke. Familievernets medling virker ofte ikke etter hensikten. Selv med svært begrenset konflikt er det kun ett realistisk utfall; én vinner og flere tapere. Statistikken i kapittel 3 viser klart hvem av foreldrene som har mest å tjene på å lage konflikt i forholdet, og sabotere barnas samvær med den andre forelderen. Den som har mest å tape er ikke bare far, men også barna. Lovens forbud mot samværs sabotasje blir brutt hver dag uten at det blir iverksatt negative sanksjoner fra

myndighetenes side. Den som bryter inngåtte samværs-/bostedsavtaler premieres indirekte ved at NAV likevel krever bidrag fra den saboterte forelderen til den saboterende forelderen for underhold av barn basert på faktisk samvær/botid. Konflikt kan derfor være en lønnsom strategi.

Menn blir ofte straffet hardere enn kvinner som har begått samme lovbrudd eller forbrytelse, på tross av at lovene er utformet kjønnsnøytralt. Rettsvesenet ser forskjellig på menn og kvinner. Dette ble belyst inngående i en artikkel i Aftenpostens A-magasin nr. 5 2013: «Ulikhet for loven», der det framgikk at kvinner ble behandlet mildere i norsk rett enn menn, og at «det lønner seg å være kvinne». Voldsforskning viser at mødre står for omtrent halvparten av volden mot barn i hjemmet (se fig. Likevel blir mødre tiltalt for vold mot egne barn forstått og unnskyldt i større grad enn fedre. Kvinner fikk i henhold til en artikkel i Dagbladet Magasinet (2018) om promilledommer i norske rettsaler oftere og større straffereduksjoner enn menn. Kvinner som kjørte med rus hadde nesten dobbelt så stor sjanse (1,7 ganger) for å slippe med betinget fengsel i stedet for soning i fengsel som menn. Menn risikerte heller økt straff.

Omskjæring av gutters kjønnsorganer er lovlig og kan ikke likestilles med ulovlige omskjæring av jenter. Flere foreninger som f.eks. Legeforeningen, Humanetisk forbund og Ex-muslims of Norway har likevel gått aktivt ut mot å legalisere omskjæring av guttebarn. Guttebarn har ikke samtykkekompetanse til et inngrep som endrer kjønnsorganet for resten av livet.

Indikator 3.1. Menn blir dømt oftere og strengere enn kvinner for samme lovbrudd/forbrytelse. "Kvinner får i snitt 4,87 dager mer i reduksjon i ubetinget straff enn menn. For kvinner var reduksjonen i snitt 14,03 dager, mens den for menn var 9,16 dager." (Sitert fra artikkelen Ulikhet for loven, publisert i Dagbladet 19/05-2018).

4. Kjønnsfavorisering

Den kvinneorienterte likestillingsinnsatsen har resultert i at Norge årlig blir kåret til et av verdens mest likestilte land. Det viktigste virkemiddelet i likestillingsarbeidet har vært å prioritere hensynet til kvinners likestillingsinteresser og muligheter på de fleste områder og sektorer i samfunnet, i samsvar med likestillingslovens § 1. og 11. Likestilling blir i praksis av mange oppfattet som «kvinnestilling».

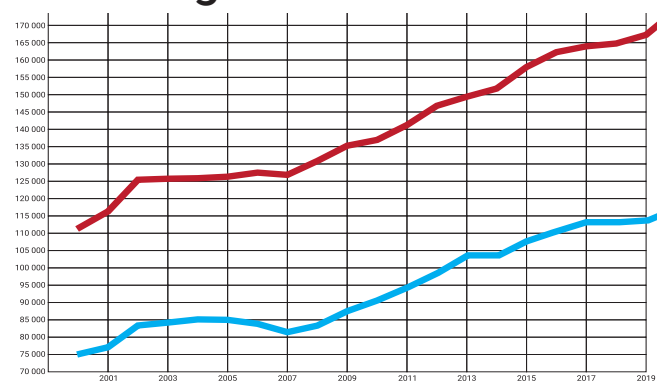
De politiske partienes kvinnetnettverk har vært viktige pådrivere for den kvinneorienterte likestillingspolitikken, og har etter hvert fått formell særstatus i partienes styrende organer på alle nivåer nasjonalt, regionalt og lokalt. Kvinnetnettverkene har en dominerende innflytelse på partienes familie- og likestillingspolitikk, og er en effektiv karrierevei inn i partienes ledelse og regjering. Mennene i partiene blir ikke positivt særbehandlet på samme måte.

	Offisielt kvinnetnettverk	Offisielt mannnettverk
ARBEIDERPARTIET	X	
FREMSKRITTPARTIET		
HØYRE	X	
KRISTELIG FOLKEPARTI	X	
MDG	X	(X)
RØDT	X	
SENERPARTIET	X	
SV	X	
VENSTRE	X	

Indikator 4.1. Kjønnsfavorisering i partiene (Kilde: partiene).

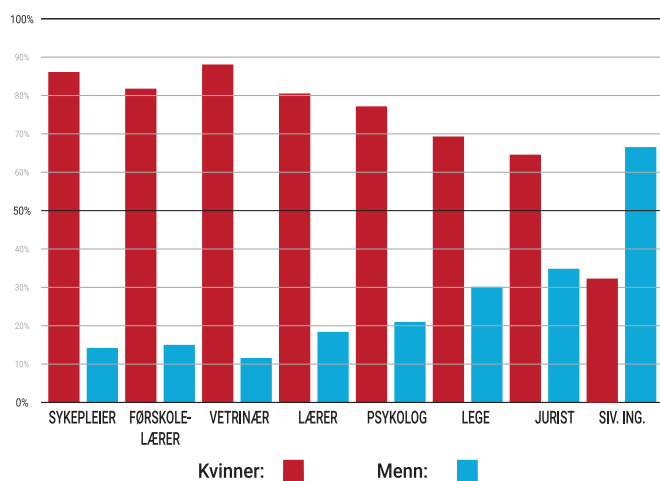
For å øke rekrutteringen av kvinner til mannsdominerte studier og arbeidsplasser er kvinner gjennom flere tiår blitt tildelt ekstra kjønnspoeng, og/eller kvotert inn foran menn. Det er i svært liten grad blitt satt i gang tilsvarende tiltak for rekruttering av menn til kvinnedominerte studier og arbeidsplasser. Likestillingsombudet fant etter hvert ut at kvotering av menn på kvinnedominerte studier og områder måtte betraktes som å stride imot likestillingslovens kvinnepresumsjon, «da det ville kunne forverre kvinners stilling på arbeidsmarkedet» (Lex Stabell). Etter hvert som kvinner kom i betydelig flertall i offentlig sektor (og deler av næringslivet) ble likestillingsutvalgene i stat, fylker og kommuner nedlagt.

Anbefalingene fra to utvalg som ble igangsatt for å se på behovet for tiltak for likestilling for menn, Mannsrollepanelet (NOU 1991) og Mannspanelet (Rapport 2004), ble begge lagt i skuffen, med unntak av ett viktig positivt tiltak: «Øremerket pappapermisjon». Likestillingsloven ble senere endret ved at det ble tillatt med positiv særbehandling av menn ved rekruttering til studier, yrker og arbeidsområder med særlig omsorg og undervisning av barn. Dette førte imidlertid av ukjente grunner ikke til en endring i den kvinneorienterte praktiseringen av loven. Det er i løpet av de siste 20 år blitt utdannet mange tusen flere kvinnelige studenter enn mannlige, hvert eneste år.

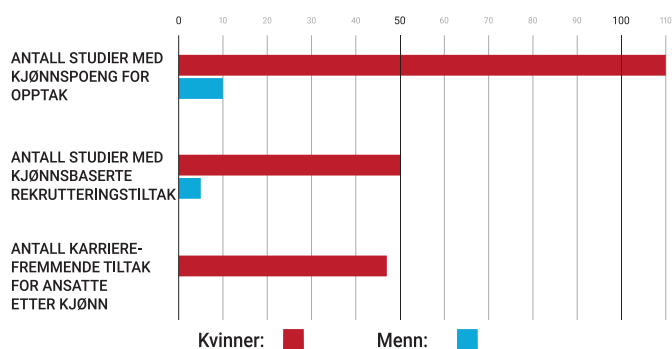
Indikator 4.2. Kjønnsfordelingen av studenter ved norske universiteter og høyskoler over tid (Kilde: SSB).

Etter en siste lovendring i 2017 er positiv særbehandling av menn som det underrepresenterte kjønn endelig nå også tillatt, slik det hadde vært for kvinner i over 30 år. Akademia har vist liten interesse for å benytte anledningen til å øke rekrutteringen av menn på kvinnedominerte studier. Kvinner er i stort og økende flertall på de fleste studier

Indikator 4.3. Kjønnfordeling ved utvalgte studieprogram 2018 (Kilde: SSB).

Til tross for et stort flertall kvinnelige studenter blir kvinner fortsatt favorisert med langt flere positive særtiltak for opptak på de få mannsdominerte studietilbudene, enn menn på de langt flere kvinnedominerte utdanningstilbudene. Det samme gjelder karrierefremmende tiltak for ansatte i undervisning og forskning.

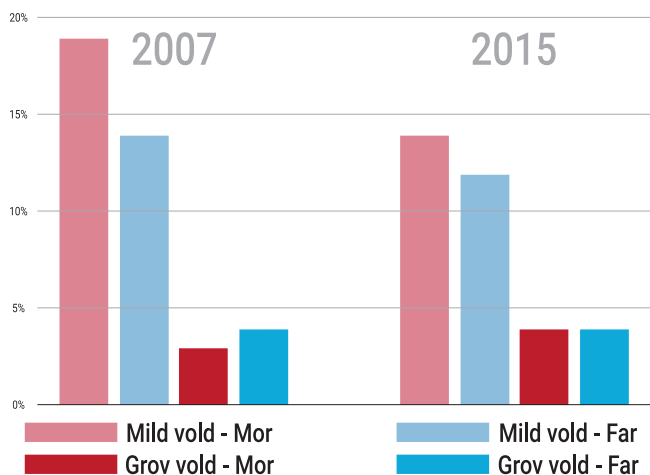
Indikator 4.4. Kjønnsfavorisering i akademia (Kilde: Khrono, Kifinfo, Kilden).

5. Levekår

Menn og kvinners levekår er avhengig av mange ulike faktorer, og på ulike områder, som eksempelvis: «livskvalitet, sosiale relasjoner, økonomi, helse, utdanning og arbeid» (SSB). Som det går frem av de foregående kapitler, påvirker forskjellsbehandlingen av kvinner og menn også deres livskvalitet og levekår i ulik grad.

Cirka 13 000 familier (ekteskap/samboerskap) opplever samlivsbrudd hvert år. «Guttekrisen» rammer i hovedsak gutter som vokser opp uten en far hjemme, og med lite eller ingen kontakt med far etter foreldrenes samlivsbrudd. Gutter er overrepresentert på negative statistikker over dårlige skoleprestasjoner, skolefravall, depresjon, vold, rusmisbruk, kriminalitet og selvmord. Mens jenter er blitt heiet frem av samfunnet de siste 50 år, blir gutter ofte fremstilt som det problematiske og dårligere kjønn, og sakker akterut. Kvinnesentrismen i samfunnet har samtidig bidratt til at jenter og kvinner generelt blir møtt med mer oppmerksomhet og sympati enn gutter og menn.

Selv om barn er mer utsatt for mild vold fra mor enn far, og like mye grov vold, er myndighetene og medias narrativ fortsatt at far er den voldelige forelder. Mange fedre opplever at det rettes falske beskyldninger fra barnas mor om vold og mulig incest mot barna. Disse fremsettes i forbindelse med samlivsbrudd og barnefordeling. Selv om det ikke kan føres bevis for disse påstandene, så opplever mange fedre at såvel barnevern, sakkyndige og retten lar tvilen komme mor til gode. Følgen er at mor ofte får beholde den daglige omsorgen til barna, og at barn og far sitter igjen med de emosjonelle sårene, og regningen. Forsøk på å vinne frem med sannheten i kostbare runder i retten har ruinert mange fedre. Uskyldige fedre har havnet i fengsel, og et ukjent antall har tatt sitt liv i fortvilelse.

Indikator 5.1. Andel barn som er blitt utsatt for vold av mor eller far (Kilde: Mossige og Stefansen, NOVA).

Nedvurderingen av menn gjør noe med både gutter og menns selvfølelse, og særlig etter samlivs-

brudd, hvor myndighetens morspresumsjon bidrar til å marginalisere fedre, og skille fedre og sønner. Dette har langtrekkende negative konsekvenser for både gutter og fedre og påvirker både selvbilde, sosiale relasjoner, helse og økonomi. Det er for eksempel flere unge menn enn unge kvinner som går på uføretrygd.

Menn taper også på familieområdet. Dobbelt så mange menn som kvinner forblir barnløse (25% mot 12,5%). To av tre samliv blir oppløst etter initiativ fra kvinnen i forholdet, og barna blir i de fleste tilfeller boende hos mor etter bruddet. Skilsmisser går som regel hardest utover sønner i familien ved å svekke far-sønn relasjoner, men slår også negativt ut for far-datter relasjoner. Samlivsbrudd fører ofte til utrygg emosjonell tilknytning til den ene eller begge foreldre, av og til for resten av livet. (Paul Amato 2003 og William V. Fabricius 2020). Mange barn får langt mindre tid med sine fedre, og langt flere fedre enn mødre mister kontakten med sine barn. En nordisk undersøkelse viser at mange nordiske fedre opplever sterk frustrasjon over å bli nedvurdert og diskriminert i landenes barne- og familiepolitikk og -forvaltning. (Kilde: Nordisk fedreundersøkelse 2021 (Nordic Equality/Fathers)).

Menn og gutter sliter også på helsefronten. Menn har i gjennomsnitt fem år kortere levealder enn kvinner, og menn er overrepresentert på negative statistikker over dødelighet på grunn av kreft, hjertekarsykdommer, selvmord, vold, overdoser, arbeidsulykker og andre ulykker. Flere menn dør av prostatakreft enn kvinner dør av brystkreft. Flere menn enn kvinner sliter med overvekt, ensomhet, alkoholmisbruk, narkotika, spilleavhengighet/gaming, boløshet, arbeidsledighet og utenforskap med videre. Det er over ti ganger så mange menn som kvinner i norske fengsler, de fleste av dem med en problematisk oppvekst og mange med alvorlige psykiske lidelser med mangelfull behandling og ettervern.

Den mannlige smerte – menns erfaringer med vold i nære relasjoner

Rapport 2017 - 02

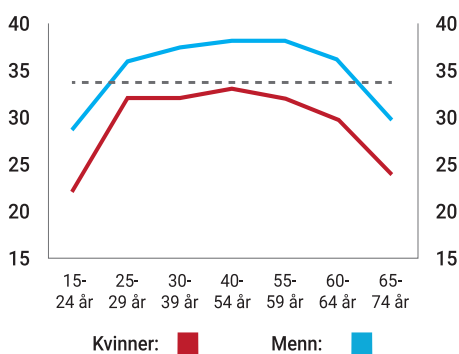
PROBA
samfunnsanalyse

Figur 5.2. «Den mannlige smerte» (Kilde: Proba rapport 2017- 02 for BUFDIR).

6. Samfunnsbidrag

Begge kjønn har bidratt til det gode samfunnet som vi har i Norge i dag, med kanskje verdens høyeste levestandard. For en stor del av befolkningen har det vært trange kår og hardt arbeid for å klare seg. Historisk sett var det en dyd av nødvendighet å innrette seg på en mest mulig effektiv måte med en relativt naturlig og hensiktsmessig arbeidsfordeling mellom mann og kvinne, for å få tak over hodet, mat på bordet og klær til ungeflokkene. Begge kjønn utførte helt nødvendige og viktige oppgaver, i hovedsak ut ifra sine forskjellige egenskaper og fortrinn. På den måten bidro begge kjønn til familiens beste og dermed også samfunnets beste.

Samfunnsutviklingen frem til vår tid har ført til store endringer i dette rollemønsteret. Maskiner har erstattet mye av det harde arbeidet, ungeflokkene er mindre, økonomien er bedre, og velferdssamfunnet har utviklet støtteordninger som kan hjelpe de som trenger det. Menn og kvinner deltar begge i hjemmet og i arbeidslivet, samtidig som kvinner har inntatt mange av de tradisjonelle mannsyrkene. Det har vært en ønsket utvikling. Likevel er menn fortsatt i stort flertall i de mest fysisk/teknisk krevende yrkene i samfunnet. Det å føde og oppdra barn er en kostbar prosess, både i form av tid, arbeid og ressurser. Våre barn krever oppfølging over mange år. En del av ressursene menn tidligere bidro med til familien i form av arbeid og inntekter, fordeles i dag til familien via det offentlige. Det kan virke som en selvfølgelighet å påpeke dette, men i diskursen rundt likestilling og kjønnsforskjeller ser menns positive bidrag ut til å ha blitt helt marginalisert. Grunnen er muligens at mye av det arbeidet som menn utfører for å holde hjulene i gang og infrastrukturen ved like, ikke har samme anerkjennelse som før. Det samme gjelder menns avgjørende økonomiske bidrag til velferdsstaten, hvor hovedfokus på lønnsgapet mellom kvinner og menn tilslører bidragsgapet mellom kjønnene. Lønnsgapet skyldes i all hovedsak ikke at det ikke er lik lønn for likt arbeid med lik utdanning og ansiennitet, men at menn og kvinner til dels velger forskjellige yrker og arbeidsplasser, og at menn jobber flere timer enn kvinner i lønnet arbeid, i gjennomsnitt en time mer per dag.

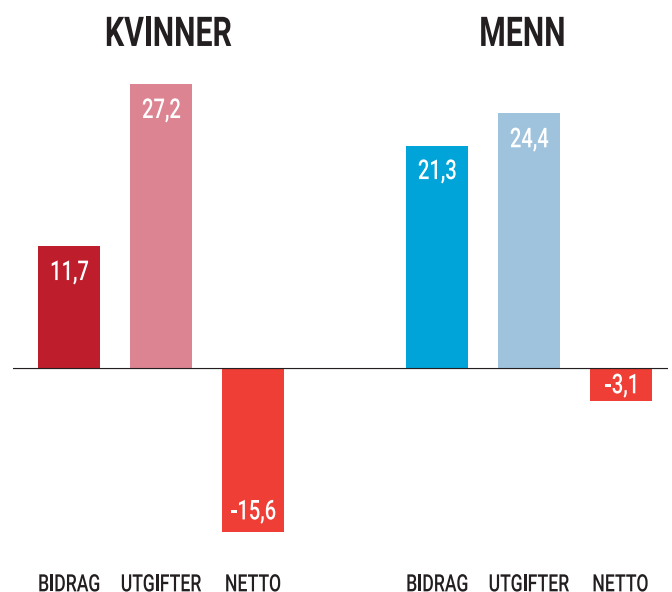
Indikator 6.1. Faktisk arbeidstid (Nettavisen/Perspektivmeldingen).

Grovt sagt foretrekker kvinner jobber i offentlig sektor, og menn i privat sektor/næringslivet. Kvinner velger også å jobbe mer deltid og pensjonere seg tidligere enn menn. I staten innehar kvinner de fire høyest lønnete toppstillingene. (Kilde: Kommunal- og Moderniseringsdepartementet 20.2.2020).

	Kvinner	Menn
Andel (20-66 år) som er i arbeidsstyrken	77,6 %	83,1 %
Andel (20-66 år) som jobber deltid	34,7 %	14,2 %
Andel arbeidsledige	4,0 %	4,3 %
Antall pensjonister	8,8 %	8,3 %
Andel uføretrygdede	12,8 %	8,5 %

Indikator 6.2. Kjønnfordeling av andel i og utenfor arbeid (Kilde: Regjeringens perspektivmelding. Finansdepartementet).

Som en følge av at menn i gjennomsnitt tjener noe mer enn kvinner, bidrar menn samtidig mer i skatter og avgifter til staten enn kvinner, men får mindre igjen. Kvinner får langt større økonomiske overføringer og tjenester fra det offentlige/velferdsstaten enn menn. En del av overføringene henger naturlig sammen med kvinners graviditet, fødsler og amming, med det forklarer på langt nær hele forskjellen. Kvinner lever også lenger enn menn, og mottar derfor også mer alderstrygd og -tjenester. Det er symptomatisk at flere kvinner enn menn stemmer for partier som ønsker en stor offentlig sektor og en sterk velferdsstat.

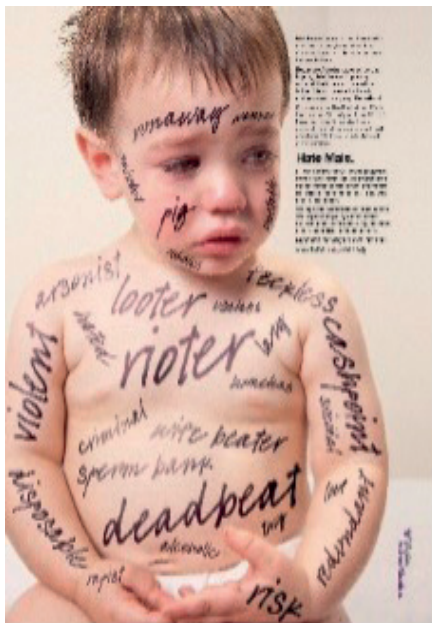

Indikator 6.3. Kjønnfordeling i økonomisk bidrag til og mottak fra velferdsstaten. Tallene er i millioner. (Kilde: Regjeringens perspektivmelding. Finansdepartementet).

7. Empatigapet

Kvinnekampen for frigjøring av, og likestilling for kvinner, har vært en suksess. Feminismen har spilt en dominerende rolle som kjønnsideologisk fundament, med feministiske organisasjoner og fanebærere som aktive pådrivere og aktører. Feminismen har i praksis nærmest blitt akseptert og internalisert i politikk og samfunn som samfunnsbærende likestillingsideologi; «statsfeminisme». Feminismen er imidlertid, som ordet innebærer, ikke kjønnsnøytral.

Ordet feminisme er utledet av det latinske ordet «femina» det vil si kvinne. Som en naturlig strategi for å begrunne kvinnesentrismen i likestillingsarbeidet har feminister dels fremstilt kvinner som ofre for menns privilegier og dominans, og dels fremhevet kvinners kvaliteter foran menns. Etter 50 års aktiv framsnakking av kvinnelige verdier og nedsnakking av menn, har det for mange festet seg et inntrykk av kvinner som det gode kjønn, og menn som det dårlige(re), ikke minst blant dagens ungdom. Det har resultert i et alvorlig empati-gap mellom jenter og gutter, mødre og fedre, kvinner og menn, med negative konsekvenser for forholdet mellom kjønnene. En gråtende jente/kvinne får empati, mens en gråtende gutt/mann ofte betraktes som patetisk. (Jfr. Bonde Tusvik i NRK Brennpunkt: Kjønnkampen 2019.)

Figur 7.1. Mange guttebarn blir født inn i samfunnets skepsis mot det mannlige kjønn, og får etter hvert selvfølelsen ødelagt med dårlige prognoser for resten av livet.

Den i utgangspunktet positive maskuliniteten som historisk har handlet om kvaliteter som styrke, selvtilit, virilitet, ansvarsfølelse, og det å stille opp for familien, har blitt ignorert og/eller fortiet i likestillingsdiskursen. I stedet har det vært, og er, en tendens til stigmatisering av maskuline egenskaper, som ofte tolkes og utlegges som voldelig og undertrykkende og som forklaringsmodeller for negativ adferd. De fleste menn kjenner seg ikke igjen i dette bildet.

Figur 7.2. Kvinnefrontens kjønnskamplogo. Eksempler på andre plakater i de tradisjonelle demonstrasjonene på Kvinnedagen 8 mars: «Snille jenter kommer til himmelen, slemme jenter kommer dit de vil», «Kvinner trenger en mann like lite som en fisk trenger en sykkel», «Vi vil ligge øverst».

Nye generasjoner leter etter nye svar i kjølvannet av tiår med diskurs og reform, og spørsmålet om hva det vil si å være mann i vår tid har knapt vært mer krevende. Det synes som om en moderat tilnærming med samarbeid og gjensidig ønske om utvidet likestilling basert på humanistiske idealer, og respekt for kjønnsforskjeller, har tapt til fordel for en grunnleggende kamp mellom kjønnene. Eller som mange menn føler det: kvinners kamp mot menn kan oppleves som en felles front i søstersolidaritetsens navn og få et aggressivt uttrykk. Det gjør noe med menn, og mange gutter og unge menn opplever å bli marginalisert og stigmatisert. En del reagerer negativt med tilbaketrekking, frustrasjon, aggresjon eller i visse tilfeller med, radikaliserings/ekstremisme. En kartlegging av innflytelsen, kostnaden og effekten av det man kanskje kan kalle «det kjønns- og likestillingsindustrielle kompleks» vil sannsynligvis kunne belyse bakgrunnen for noen av disse reaksjonene.

Figur 7.3. Sanitetsforeningens medlemsannonsekampanje våren 2021 benyttet stigmatisering av menn for å skape sympati for kvinner og rekruttere flere medlemmer. Det har imidlertid i mange år vært brukt langt flere ressurser på forskning på f.eks. brystkreft enn for prostatakreft.

8. Utviklingen?

Statens bevisste kvinneprioritering i familie- og likestillingspolitikken og -forvaltningen over mange år har medført en alvorlig underrapportering og undervurdering av gutter, menn og fedres reelle livs- og likestillingsutfordringer. Det har også ført til både direkte og indirekte diskrimineringen av menn og fedre. Forskjellsbehandlingen oppleves som urettferdig, og står i fare for å fremmedgjøre en økende andel gutter og menn fra samfunnet og vårt demokrati.

Mange gutter, menn og fedre synes at de i mange sammenhenger blir vurdert som mindre verdt for samfunnet enn jenter, kvinner og mødre. Selv om samfunnet erklærer at begge kjønn er like, opplever mange menn at i realiteten er det ene likere enn det andre. Det får ikke uventet en negativ effekt for menns, og kanskje særlig unge menns, holdning til både samfunn, og det favoriserte kjønn, kvinner. Denne utviklingen bør ikke undervurderes. Det hjelper heller ikke at verken kjønnsforskere, likestillingspolitikere eller byråkrater synes interessert i å søke å balansere kvinnefokus med å formidle menn og fedres bidrag til familien og samfunnet. Det gjør heller ikke de toneangivende mediene, som med sitt kvinnefokus har bidratt til å forsterke dette bildet. Kvinner er allerede sterkt representert i media og dominerer nå medieutdanningene. De er i tillegg i ferd med å overta de fleste sjefsredaktørstillingene i riks- og landsdelspressen. Kvinner både setter, og er på, dagsorden i store deler av media. Mannlige journalister engasjerer seg lite om mannspektivet i likestillingssaker, i alle fall i spaltene. Samtidig vokser gutter og menns engasjement på sosiale medier og i alternative mediekanaler, hvor de slipper til og uttrykker sine frustrasjoner og meninger rundt dagens «likestillingssituasjon».

	Sjefredaktør	
ADRESSEAVISEN	X	Indikator 8.1. Kjønnfordeling blant sjefs- redaktørene i riks- og lands- delspressen (Kilder: Avisene).
AFTENPOSTEN	X	
BERGENS TIDENDE	X	
DAGBLADET	X	
DAGENS NÆRINGSLIV	X	
DAGSAVISEN	X	
FÆDRELANDSVENNEN	X	
KLASSEKAMPEN	X	
MORGENBLADET	X	
STAVANGER AFTENBLAD	X	
VG	X	
VÅRT LAND	X	

Den vestlige verden opplever i dag en økende «guttekrise» og et økende antall frustrerte menn og fedres «høyreradikalisering» og/eller tilbaketrekning fra samfunnet. Dersom vi ikke ønsker at denne negative utviklingen skal få utvikle seg sterkere her til lands, må samfunnet ta gutter,

menn og fedres livs- og likestillingsutfordringer på alvor før det blir for sent. De samfunnsmessige kostnadene ved at en 19-åring blir stående utenfor arbeidslivet frem til fylte 62 år er 15,9 millioner kroner (Kilde: Vista)

Den ensidige likestillingspolitikken har bidratt til at problemene gutter, menn og fedre møter i samfunnet i dag også representerer en alvorlig utfordring for velferdssamfunnets fremtid. Velferdsstaten er avhengig av begge kjønn tillit og støtte for å kunne overleve til beste for kommende generasjoner. Vi vet at vi som samfunn står foran mange store utfordringer i årene som kommer. Det er helt avgjørende at vi som samfunn klarer å hente ut det beste også i våre sønner og menn. Kjønnforskjellene i gutter og jenters skoleprestasjoner tyder på at samfunnet i dag ikke lykkes med det. På ungdomsskolen og videregående får jentene i dag bedre standpunktkarakterer i alle fag, også matematikk. På videregående får jentene bedre eksamenskarakterer enn guttene, bortsett fra i matematikk. Det er en viss tendens til at jentene i gjennomsnitt får noe lavere karakterer på eksamen enn i standpunktkarakterer, og motsatt for guttene.

	JENTER	GUTTER
Prosentandel elever i grunnskolen med spesialundervisning	5,1 %	7,7 %
Standpunktkarakterer for elever i 10. klasse		
Norsk:	4,3	3,7
Engelsk:	4,4	3,9
Matte:	3,9	3,7
Standpunktkarakterer for avgangselever i VGS		
Norsk:	4,4	3,9
Engelsk:	4,6	4,4
Matte:	3,6	3,6
Elever som fullfører VGS i løpet av 5-6 år:	91,6 %	86,0 %
Elever som fullfører VGS på normert tid (3 år):	71,8 %	60,9 %
Elever som ikke fullfører VGS:	8,3 %	11,3 %

Indikator 8.2. Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner (Kilde: Utdanningsdirektoratet).

Dersom guttenes skoleprestasjoner forblir svake enn jentenes vil det kunne få negative konsekvenser for menns bidrag til familie og samfunn i fremtiden. Vi ser allerede tendenser til dette, jamfør guttekrisen i USA og store deler av den vestlige verden. Utviklingen er bekymringsfull, og utfordringene må forebygges. Likestillingspolitikken har en viktig rolle i denne sammenheng.

9. Behovet for en ny likestillingskultur

For majoriteten av kvinner og menn i Norge vil et mål om absolutt likestilling i form av fullstendig kjønnsbalanse (50/50) på alle områder i tilværelsen, fremstå ganske meningsløst. Til det er kjønnene for forskjellige. Det er vokst frem et likhetsideal som overser biologiske og personlige ulikheter og interesser. Det er en blindvei.

Selv om uønskede forskjeller kan være både strukturelle, sosialiserte og tillært over tid, vil de fleste anerkjenne at kjønnsulikheter og individuelle valg og preferanser er av det gode. Det store flertallet av alle kvinner og menn er heterofile. Det er riktignok en økning i andelen som kan/vil oppfattes som det tredje kjønn. De fortjener aksept og respekt, men er ikke tema her.

Hva ønsker dagens unge gutter, menn og fedre i dag? Det har ikke kjønnsforskningen vist interesse for, men vårt inntrykk er at de ikke vil gjeninnføre patriarkatet, men heller ikke leve under et matriarkat, som enkelte mener å se konturene av i dag. Den feministpregete ideen om at den historiske mannsdominansen i likestillingsens navn nå skal erstattes av tilsvarende kvinnedominans for fremtiden, finner lite forståelse og støtte hos dagens menn. De aller fleste menn ønsker først og fremst reelt likeverd, likestilling, samarbeid, fred og forsoning mellom kjønnene. Mange opplever imidlertid en klar trend mot en utvidet kjønnskloft i samfunnet, hvor menn og kvinner i økende grad omgås personer av samme kjønn, mer enn begge kjønn. Det kan i seg selv og isolert sett være positivt for mange, med nettverk av støttende likesinnede. Men som strukturelt fenomen kan dette i sin ytterste konsekvens være en uheldig utvikling. Utviklingen av et økende antall kjønnsseparate organisasjoner og arenaer kan true samholdet mellom kjønnene både i familiene og i samfunnet. Det har vært en sterk økning i antallet formelle kvinneorganisasjoner og kvinnenettverk i landet. Disse er lukket for menn, samtidig som kvinner har rettet det sterke kritikk mot at tradisjonelle mannsnettverk, som for eksempel det gamle Norske Selskap, ikke åpner opp for kvinnelig

medlemskap. Det er et tankekors hvis mannsnettverkene skal oppløses og i stedet avløses av sterke formelle kvinnenettverk med fokus på å fremme kvinners interesser og karriere. Begge kjønn kan ha nytte og glede av nettverk av samme kjønn, men hvis det erstatter nettverk på tvers av kjønnene vil det i sin ytterste konsekvens kunne bidra til en uheldig utvikling mot kjønnsseparering i samfunnet, forsterket av kjønnssepareringen på familieområdet.

Feministen og forfatteren av «Myten om kvinner», Betty Friedan, advarte allerede for 50 år siden at menn ikke måtte betraktes som fienden: «Men are not the enemy. We are fellow victims». Det falt ikke i god jord hos mange feminister. I sin memoarbok «Life so far» fra 2000 forteller hun åpent om sin kamp mot «kjønnsseparatisme». Hun sluttet aldri å arbeide for forsoning mellom kvinner og menn. Feministen og forfatteren Sissel Gran deler Friedans syn på behovet for forsoning mellom kjønnene: «Tenk om jeg kunne få oppleve (...) at den gamle heterofile kjønnskampen går i oppløsning. Som psykolog og terapeut for par har jeg sett kampen på nært hold i mange år, og den er utmattende. Underteksten hos begge parter er klar som vann: Mange kvinners bebreidelser og raseri handler egentlig om sorg, om frykt for å bli forlatt, og savnet etter nærhet og genuin interesse. Menns stahet og unnvikelse handler ofte om skamfølelse og hjelpeløs fortvilelse over å ikke å duge, og bli «utkjefta» og foraktet av kona. For meg er det med alderen blitt lettere å se at også menn lider i parforholdet». («Inni er vi alltid unge», side 82-83).

Vi er i verdens mest likestilte land nå kommet i en situasjon der vi trenger en ny likestillingskultur som i stedet for favorisering av det ene kjønn, bygger på en fornyet tro på at økt kjønnsfellesskap og likebehandling av kjønnene øker gjensidig forståelse, toleranse, innsikt og empati. At mer nærhet kan føre til gode fellesskap, varige relasjoner og sunne forhold? At det kanskje også vil bli enklere for begge kjønn å definere hvem de er og hva de vil?

10. Forutsetninger for reell likestilling

Hva må gjøres? Statens likestillingspolitikk på kvinners premisser er den sterkeste pådriveren for kjønnsbalanse og kjønnsdiskriminering på kjønns-sensitive områder i samfunnet i dag. For å oppnå reell likestilling i samfunnet må staten i stedet gå foran som et godt eksempel for resten av samfunnet med å inkludere menn som en positiv ressurs i likestillingsarbeidet og i samfunnet. Det gjelder også kommuner, fylkeskommuner, media og andre toneangivende aktører og pådrivere i likestillingspolitikken og -forvaltningen. For å oppnå reelt likeverd, likestilling og kjønnsbalanse må staten og andre sentrale aktører ta behovet for reell likestilling mellom kvinner og menn på alvor ved å inkludere mannsperspektivet i likestillingsarbeidet:

10.1. Kvinnefavoriseringen i likestillings- og diskrimineringslovens formålsparagraf må fjernes og loven må gjøres kjønnsnøytral. Kvinne-dominansen/kjønnsbalansen i likestillingsforvaltningen må balanseres med aktiv rekruttering av kvalifiserte menn.

10.2. Morspresumsjonen i barne- og familieforvaltningen må erstattes med reell likebehandling av foreldrene som likeverdige. Delt bosted må innføres som norm etter samlivsbrudd, og samværsabotasje behandles som omsorgssvikt med effektive negative sanksjoner mot brudd på samværsavtale og rettsavgjørelse om samvær.

10.3. Kjønnsbalansen i offentlig sektor generelt, og oppvekst- og omsorgssektoren spesielt, må rettes opp. Det må iverksettes en aktiv og effektiv utdanning og rekruttering av mannlige lærere, skolepsykologer, skolehelse sykepleiere, barnevernpersonell, familierapeuter, barnehagepedagoger og sakkyndige jurister i barnefordelingssaker.

10.4. Kjønnene må likebehandles ved opptak til høyere utdanning. For å oppnå bedre kjønnsbalanse må mannlige søkere gis kjønns-poeng for opptak på kvinne-dominerte studier, slik kvinner i dag får kjønns-poeng for opptak på manns-dominerte studier. Kjønnsbalansen i kjønns- og likestillingsforskning og -undersøking må balanseres opp med en aktiv og effektiv rekruttering av menn.

10.5. Kjønnene må likestilles i helsepolitikken. Etter hele tre utredninger om kvinnehelse er det nå stort behov for, og på tide med en egen utredning om mannshelse. Det bør føres en aktiv og effektiv rekruttering/utdanning av mannlige leger, psykologer og sykepleiere.

10.6. Det må innføres likhet for loven og praktiseringen av lovene. Det er ingen grunn til å favorisere et kjønn foran det andre i lovs form, eller å idømme menn strengere straff enn kvinner for samme forbrytelse, eller tillate direkte eller indirekte tiltak mot ett kjønn som er forbudt for det andre kjønn.

10.7. Kjønnene må likestilles i partienes organisasjoner. Enten bør partienes formelle kvinnenettverk erstattes av kjønnsbalanserte likestillingsnettverk, eller så må partiene også opprette formelle mannsnettverk som gis samme representasjon i partienes styrende organer som kvinnenettverkene.

10.8. MannsForum støtter etableringen av et eget utvalg for å se nærmere på gutter, menn og fedres likestillingssituasjon og utfordringer i dagens samfunn i årene som kommer. Utvalget må ha fokus på hva som kan gjøres for å sikre den mannlige befolkningen likeverdig behandling og likestilling i familien og samfunnet.

10.9. Det bør utarbeides en egen offentlig utredning (NOU) om de samfunnsmessige virkningene og konsekvenser av nærmere 50 års kvinneorientert likestillingspolitikk, inklusive utviklingen av forholdet mellom kjønnene.

10.10. Likestillingspolitikken må fornyes og tilpasses det 21. århundre, med overordnet mål om fullt likeverd og reell likestilling mellom kjønnene, inklusive kjønnsbalanse i kjønns-sensitive yrker og tjenester. Likestillingspolitikken må bidra til en normalisering og harmonisering i forholdet mellom kjønnene, basert på gjensidig tillit og respekt.